

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף אמנויות

הפיקוח על החינוך המוסיקלי

בחינת בגרות במוסיקה-רסיטל בתחום ג'אז נגינה

מתווה דרישות והנחיות לשנה"ל - תשע"ט

❖ הנחיות לרשימת הקטעים המוצעת לרסיטל בגרות בג'אז

❖ הקטע לשיעתוק

❖ העבודה הנלווית

❖ מחוון ציונים

❖ תת קטגוריות

❖ דרך ניהול הבחינה

הנחיות לרשימת הקטעים המוצעת לרסיטל בגרות בג'אז

הרשימה הנ"ל משקפת טווח רחב מאד של קטעים, שהפכו עם השנים לנכסי צאן ברזל של רפרטואר הג'אז המקובל. חלקם מוכרים מאד לנגני הג'אז, לרבות מורים, תלמידים ומאזינים, וחלקם מוכרים פחות. ניתן לראות בה רשימה מנחה, מעין הכוונה ותזכורת למורים המבקשים לרענן את זיכרונם ו/או לחפש כיוונים חדשים לתלמיד זה או אחר.

הרשימה אינה ממצה ואינה מגבילה את שיקול דעתו של המורה ו/או התלמיד בבחירת קטע אחר, שעשוי להתאים. כמובן שעל התלמיד להיוועץ במורה, שהוא האחראי לתקינות הרפרטואר המוצע בתכנית הרסיטל המוגשת לאישור המשרד.

תשומת לב מיוחדת צריכה להינתן לקטגוריות בהן נעשה שימוש:
שם הקטע, המלחין, אופי הקטע והסגנון.

תשומת לב מיוחדת לקטגוריית ה"סגנון": נעשה צמצום של הסגנון ל- swing/ballade/non swing. לא בוצעה קלסיפיקציה מדויקת של התקופה (swing או be-bop), וזאת בשונה מהדרישה בתחום ה"קלאסי". הסיבה נעוצה בכך שהקטעים עצמם הם "ספוג", במובן שרובם יכולים לספוג תכנים רב-תקופתיים. אשר על כן, כדי לייצר רסיטל שעונה על כל הדרישות, לשם הדוגמה מבחינת טמפו וגיוון סגנוני, יש להתבונן בקטגוריית "קטע נדרש".

נקודה נוספת היא שהרשימה אינה מתייחסת לכלים השונים, וכל כלי ואף קול יכולים לבחור רפרטואר מכל הרשימה. בכל הנוגע לבחירת קטע לשיעתוק, נחוצים חוות דעתו ונסיונו של המורה. ראה על כך בפרק הבא.

הקטע לשיעתוק

כעיקרון, המורה, אשר מכיר את התלמיד על יכולותיו ורמתו, הוא זה שימליץ לו על הקטע לשיעתוק.

ככלל, רצוי שהקטע לשיעתוק יבוצע במקור על אותו הכלי עליו מנגן התלמיד. כך, מעבר לאתגר השמיעתי והביצועי, לתלמיד גם רף גבוה להגיע אליו בכלי שלו עצמו. ואולם, בהסכמה עם המורה, אין מניעה לשיעתוק סולו המבוצע בכלי אחר, שכמובן גם בכך יש משום תרומה אדירה להבנת השפה, איכות הביצוע והניואנסים הכליים והסגנוניים.

הרשימה של הרפרטואר המוצע טומנת בחובה מניה וביה אפשרויות בלתי מוגבלות לקטעים לשיעתוק. לשם בחירה, נדרשים נסיונו של המורה וסקרנותו של התלמיד. למותר לציין את חשיבות ההאזנה למוזיקה, ודרך מטלות של האזנה לשלל קטעים ברשימה זו, יוכל התלמיד עצמו להציע קטעים לשיעתוק.

העבודה הנלווית

תכלית העבודה הנלווית הינה לאפשר לתלמיד להקיף גם את החלק האנליטי/ניתוחי, ולהעלות את הדברים על הכתב, באופן שמלמד על הבנתו ומאפשר לו לנהל עם הבוחנים שיחה קצרה וממצה גם על הפן התאורטי של המוזיקה.

יודגש, כי ממילא ביצוע של רסיטל בג'אז מחייב את ידיעת התאוריה של המוזיקה על בוריה, שאלמלא כן אין יכולת לנגן את הקטעים הללו ולא לתר עליהם. ועדיין, העבודה הנלווית הינה בהיקף מצומצם, ותכליתה להאיר את עיני הבוחנים, כאמור, ביכולתו של הנבחן לבצע ניתוח מלודי והרמוני של קטע מסוים, להצביע על מאפיינים שפתיים וסגנוניים בסולו, וכמובן להעלות הדברים על הכתב באופן ברור ומשכנע, ולנהל עליהם שיחה קצרה.

ההמלצה הטבעית הינה, שהתלמיד יבצע את העבודה שלו על הקטע המשועתק. הגם ואין זו חובה, הרי שזו הזדמנות פז "להשלים מעגל": להאזין למספר קטעים, לבחור קטע אחד, לשיעתק את הסולו וללמוד לנגנו על בוריו עם ההקלטה, ולסיום לנתח את הקטע ולהראות מספר דוגמאות סגנוניות שפתייות מתוך הסולו אותו הוא גם מבצע. הדבר מייצר תפיסה הוליסטית והגיונית, וגם אם אין זו חובה והנבחן יכול לכתוב עבודה גם על קטע אחר או נושא אחר, זוהי המלצתנו העקרונית.

יחד עם זאת, ובכל מקרה, במסגרת העבודה ינותח גם הקטע נשוא הסולו (ה Head) ניתוח מלודי, הרמוני, צורני וכיו"ב.

בבואנו לתת ציון לנבחנים נפרשת בפנינו קשת רחבה של שיקולים ותהיות, היכן למקם את הנבחן המנגן בפנינו על סולם הציונים המקובל. להלן מספר נקודות שמסייעות להביאנו לכלל החלטה:

ציון מעולה יינתן לנבחן אשר יכולותיו מרשימות אותנו במיוחד למן תחילת נגינתו, באופן שאינו משתמע לשני פנים: שליטתו הכללית מצויינת, ידיעתו את השפה והסגנון מובהקים, נגינתו את הקטעים מעידה על היכרות עמוקה וזמן רב בו צלל למצולות הז'אנר, בחירת הקטעים מרתקת והולמת את הדרישה לרב סגנוניות, השיעוּק מאתגר ומבוצע בצורה מדוייקת, והשיחה עם הנבחן מעידה אף היא על האיכויות הנ"ל.

ציון טוב מאד יינתן לנבחן שהרסיטל שלו עומד בכל הדרישות מבחינת שליטה ברפרטואר ובסגנון, כל הקטעים עומדים בדרישות הרפרטואר, מנוגנים בעל פה, ההרכב המלווה מצלצל בצורה מלוכדת וניכר שכל הדרישות של הרסיטל מולאו. הנבחנים גם שבעי רצון מהשיחה עם הנבחן שמשקפת ידע של הנבחן.

ציון כמעט טוב מאד יינתן לנבחן שאנו עדים לחוסרים קטנים יחסית במהלך ביצוע הרסיטל: השליטה הטכנית אינה טובה מאד, לרבות הפקת הצליל, ישנם אי דיוקים קלים בסולו אל מול ההרמוניות הנדרשות, ויחד עם זאת, ניכר שהושקע זמן ממושך בהכנה לבחינה ובלימוד והשיחה עם הנבחן משביעת רצון.

ציון טוב ינתן לנבחן כאשר ניכרים חוסרים בשליטה הכללית, זרימת הסולו אינה טבעית, ולא כל הקטעים מנוגנים בעל פה. ניכר שנתרו אזורים לא מלוטשים שניתן היה להכניס כראוי עם עבודה יותר מסודרת והשקעה רבה יותר. ניתן לנהל הנבחן שיחה על נושאים תאורטיים, אך תשובותיו מגומגמות וניכר שהשליטה אינה טובה.

ציון כמעט טוב יינתן לנבחן בהצטבר כשלים מרובים וניכרים לאוזן: רמה טכנית לא טובה, לרבות צליל, חוסר יכולת לאלתר בהלימה להרמוניות, נגינה שאינה בעל פה, תחושה ברורה שהסולו הוכן מבעוד מועד ואין יכולת אמיתית של אלתור ויצירה בו במקום כמתבקש. ההרכב המלווה אינו מגובש והנבחן אינו "מנהל" אותו, ויכולת השיחה עם הבוחנים מאד מוגבלת, והבוחנים נאלצים "לחלוב" את התשובות מהנבחן.

ציון מספיק ומטה, יינתן לנבחן שהבחינה שלו מעידה על חוסר מוכנות משווע וחוסר היכרות עם הסגנון, השפה ועם הבנה של מה נדרש מנגן ג'אז. נבחן שאינו שולט כראוי בכלי הנגינה, שהיכרותו עם הסגנון מאד בוסרית, שניכר שאין לו מספיק ניסיון בנגינת אנסמבל ו/או נגינתו עם המלווים אינה מספקת, הקטעים וההרמוניה אינם שגורים בנפשו ובדר"כ גם לא יכול לנגן בעל פה וכמובן שאין שליטה מדוייקת. ככל שרמת אי-המוכנות גבוהה יותר, ילך הציון וירד. גם השיחה עם הבוחנים תעיד על חוסר הבנה גמורה של המטריה המוסיקלית נשוא הבחינה.

יוסף, כי במקרה של בחינה מביכה, שמעידה על זלזול, פשוטו כמשמעו, וחוסר מוכנות זועקת לשמים, חוסר היכרות משווע עם הסגנון, רפרטואר וביצוע מספק – יביא לציון **נכשל**.

מיומנות נגינה – שליטה טכנית בכלי הנגינה, יכולת לנגן משפטים מוסיקליים ברמה טכנית גבוהה ובצליל טוב ומקרין, נגינה מכוונת, שליטה מספקת בכל המנעד הכלי, מנעד דינמי מרשים ומגוון, לכלים מלווים יכולת הפרדה בין הנגינה הסולנית לנגינה המלווה, נגינה "ב-time".

הבנה מוסיקלית – היכרות עם מאפייני הג'אז, הבנה הרמונית של הקטע המנוגן, היכולת לנגן משפטים סגנוניים ומסוגננים ("פראזות") בהלימה לתשתית ההרמונית של הרגע, היכולת לבנות סולו בצורה משביעת רצון ובחירה מושכלת של חומרים מלודיים והרמוניים.

שליטה בטקסט – שליטה והיכרות עם שפת הג'אז, עם משפטים סגנוניים מוכרים ומובהקים, היכולת להבליע בתוך הסולו משפטים מצוטטים בהיקף כזה המבהיר את הבנתו של הנבחן את יסודותיו המובהקים של הסגנון, הבנה של מאפייני הסגנון הנדרש לביצוע קטע מסויים. יודגש, כי נגינה בעל פה בלבד אינה מספקת את הקטגוריה הזו.

- **ככל והציון נמוך יותר, יש לפרט יותר בדפי ההערכה את הסיבות לציון הנמוך בכל אחת מהקטגוריות, ועל הבחינה בכללותה.**

דרך ניהול הבחינה

עם כניסתו לחדר, נוודא שהנבחן ומלוויו מרגישים בנח ונזמין אותם להתארגן בנחת, תוך שנבקש מהם להגיש לבוחנים את העבודה הנלווית וטופס הבחינה.

כשמוכן, נציג עצמנו לנבחן, ונאמר לו כמובן שאנו מאחלים לו הצלחה, שאנו מאזינים לו ותשומת ליבנו נתונה לו ולנגינתו, ולהם בלבד, ונאפשר לו לבחור את הקטע הראשון שינגן, אותו ינגן בשלימותו. את יתר הקטעים נאמר לו שיתכן ולא נשמע במלואם, הכל בהתאם לצרכיהם של הבוחנים להתרשם מכל יכולותיו של הנבחן.

לאחר שהתרשמנו בצורה מספקת ועמדנו על רמתו של הנבחן בכל הפרמטרים, נבקש מהנבחן לשמוע את השיעתוק.

עם סיום קטעי הנגינה, נודה למלווים, ונישאר עם הנבחן ל 2/3 שאלות עיוניות, בנושאי תאוריה והרמוניה, כפי שעולים מנגינתו בפנינו ומהעבודה העיונית, וכך נוכל גם להתרשם האם לנבחן יש את הידע הנדרש, או שחלילה לא עשה העבודה בעצמו.